

روپايان پژوهش

سازوکارهای پژوهش میدانی

چستی تحقیق میدانی و مراحل آمادسازی طرح نامه

(دست اند)

سید حسین اسحاقی

سرشناسه : اسحاقی، سیدحسین، ۱۳۴۱ -

عنوان و نام پدیدآور : ساز و کارهای پژوهش میدانی :

چهارم : تحقیق میدانی و مراحل آماده سازی طرح نامه (دفتر اول)

مشخصات نشر : قم : حوزه علمیه قم، مرکز مدیریت حوزه های علمیه خواهران، مرکز نشر هاجر، ۱۳۹۴.

مشخصات ظاهری : ۱۶۸ ص.

فروست : ره یوان پژوهش : ۸.

مسلل : ۷۸۰ شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۳۷۸-۰۲۶-۲

وضعیت فهرست نویسی : فیا

یادداشت : کتابنامه: ص. ۱۶۵ - ۱۶۸؛ همچنین به صورت زیرلوس.

موضوع : تحقیق -- روش شناسی -- دستنامه ها

موضوع : تحقیق -- دستنامه ها

شناسه افزوده : حوزه علمیه قم، مرکز مدیریت حوزه های علمیه خواهران، مرکز نشر هاجر

رده بندی کنگره : ۱۳۹۴ / ۹ / ۵۵ / ۵۱۸۰

شماره کتابشناسی ملی : ۴۰۱۳۷۵ رده بندی دیویی : ۰۰۱/۲۲

سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

مرکز نشر هاجر
وابسته به مرکز مدیریت حوزه های علمیه خواهران

نام کتاب : ساز و کارهای پژوهش میدانی (دفتر اول)

(چهارم : تحقیق میدانی و مراحل آماده سازی طرح نامه)

نویسنده : سید حسین اسحاقی

ناشر : مرکز نشر هاجر (وابسته به مرکز مدیریت حوزه های علمیه خواهران)

تعداد صفحات : ۱۶۸ / صفحه / رقمی

نوبت چاپ : اول / استان ۹۴

شمارگان : ۲۰۰۰

قیمت : ۵۸۰/۰۰۰

چاپخانه : نگارش

شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۳۷۸-۰۲۶-۲

آدرس : قم ، بلوار معلم ، مجتمع ناشران ، واحد ۱۱۴

دفتر مرکزی : ۳۷۸۴۲۵۴۳ / فروشگاه : ۳۷۸۴۲۵۴۴

پيامک : ۳۰۰۰۲۱۴۴۴۰

Hajar@whc.ir Hajar.whc.ir

فهرست مطالب

۹..... سرآغازی زیبا

۲۰ بخش اول: تطبیق میدانی و مراحل انجام آن

۱۹.....	فصل اول: چگونگی و چرایی تحقیق میدانی
۱۹.....	الف) تعریف تحقیق و انواع آن
۲۴.....	ب) برخی از نقاط قوت و ضعف تحقیق میدانی
۲۷.....	فصل دوم: مراحل و چگونگی انجام تحقیق میدانی
۲۷.....	الف) نقطه آغاز در تحقیق میدانی
۲۹.....	ب) پیش نیازهای لازم برای انجام تحقیق علمی
۳۰.....	ج) سازوکارهای هدفمند محقق در تحقیق میدانی
۳۱.....	د) پیمودن گام‌های اساسی در تحقیقات میدانی
۳۳.....	ه) جایگاه رایانه در تحقیقات علمی

۲۰ بخش دوم: آشنایی با پیش نیازها، ابزار و ابزارهای تطبیق میدانی

۳۹.....	فصل اول: ضرورت آشنایی با پیش نیازهای لازم در انجام تحقیق
۴۰.....	اول) مرحله موضوع‌یابی
۴۰.....	یک: انتخاب موضوع تحقیق
۴۱.....	انتخاب موضوع مناسب
۴۲.....	ضوابط و معیارهای گزینش موضوع
۵۳.....	پرسش‌های مربوط به موضوع‌شناسی
۵۸.....	معیارهای انتخاب یک موضوع تحقیقاتی
۵۹.....	منابع گزینش موضوع پژوهش
۶۰.....	۱. کنجکاوی
۶۰.....	۲. تجارب شخصی
۶۱.....	۳. مطالعه آثار مکتوب
۶۱.....	۴. منابع شفاهی
۶۱.....	۵. مقتضایان تحقیق
۶۲.....	دو: مرحله مطالعه همه جانبه موضوع

۶۳	فلسفه تعیین محدوده تحقیق
۶۶	منابع اخذ فرضیه تحقیق
۶۶	الف) تجارت شخصی و اطلاعات پراکنده
۶۶	ب) تحقیقات انجام شده از قبل
۶۷	ج) اطلاعات و آگاهی‌های تئوریک
۶۸	دوم) مرحله پرورش محتوایی پرسش پژوهش
۷۲	سوم) مرحله عملیاتی کردن پرسش پژوهش
۷۳	فصل دوم: مروری موشکافانه بر عناصر و اجزای طرح تحقیق
۷۳	۱. عنوان تحقیق
۷۵	۲. تعریف اصطلاحات و واژگان
۷۶	تعریف مفهومی و تقسیم‌بندی آن
۷۷	۳. تبیین مسئله تحقیق
۷۸	چگونگی بیان مسئله
۸۲	جدول کنترلی تبیین مسئله
۸۳	۴. اهمیت و ضرورت موضوع تحقیق
۸۴	۵. پیشینه تحقیق (ادبیات تحقیق و پژوهش‌های مرتبط)
۸۵	شیوه تدوین تحقیقات انجام شده
۸۶	فرایند تهیه پیشینه تحقیق
۸۶	فواید مرور تحقیقات پیشین (پیشینه‌شناسی)
۸۸	منابع گوناگون کسب اطلاعات
۸۸	راه‌های دستیابی به منابع گوناگون
۸۹	چگونگی مرور منابع
۹۱	تورش در بررسی متون
۹۲	کارکردهای پیشینه تحقیق
۹۳	۶. اهداف تحقیق
۹۴	انواع تحقیق براساس هدف
۹۴	الف) تحقیقات بنیادی
۹۴	ب) تحقیقات کاربردی
۹۴	ج) تحقیقات توسعه‌ای
۹۵	تقسیم‌بندی اهداف
۹۹	۷. سؤالات تحقیق
۱۰۰	تدوین سؤالات
۱۰۲	شناسایی سؤال‌های تحقیق
۱۰۲	نکاتی راجع به تنظیم سؤالات

نمونه سؤالات در تحقیق آسیب‌شناسی الگوی مصرف بانوان طلبه در ساری.....	۱۰۳
الف) سؤالات اصلی تحقیق.....	۱۰۳
ب) سؤالات فرعی تحقیق.....	۱۰۳
۸. چارچوب نظری و کارکردهای آن.....	۱۰۴
انواع و هدف نظریه.....	۱۰۵
چگونگی انتخاب چارچوب نظری.....	۱۰۵
۹. تعیین پیش‌فرض (ها).....	۱۰۶
۱۰. تدوین فرضیات تحقیق.....	۱۰۹
تفاوت فرضیه و نظریه.....	۱۱۰
شیوه‌های فرضیه‌یابی.....	۱۱۲
بیان فرضیه.....	۱۱۳
معیارهای سنجش صحت فرضیات.....	۱۱۴
۱۱. مدل تحقیقی یا تحلیل.....	۱۱۵
نتایج (فوائد) مدل ساری.....	۱۱۹
رابطه بین مدل و چارچوب نظری تحقیق.....	۱۱۹
روش ساختن مدل تحلیلی.....	۱۲۲
مثالی از یک مدل تحلیلی.....	۱۲۴
نمونه‌های دیگر از مدل مفهومی.....	۱۲۵
استفاده از مدل.....	۱۲۶
کارکردهای مدل.....	۱۲۷
ارزیابی یک مدل.....	۱۲۷
۱۲. روش پژوهش (متدولوژی تحقیق).....	۱۲۸
دسته‌بندی روش‌های تحقیق بر اساس ماهیت و نحوه گردآوری داده‌ها.....	۱۲۸
۱. روش توصیفی.....	۱۲۸
انواع روش توصیفی.....	۱۲۹
۲. روش تاریخی.....	۱۳۱
انواع روش تاریخی.....	۱۳۲
۳. روش تجربی (آزمایشی).....	۱۳۲
انواع روش‌های تجربی (آزمایشی).....	۱۳۳
۴. روش پیمایشی.....	۱۳۳
انواع روش پیمایشی.....	۱۳۴
انواع پیمایش توصیفی.....	۱۳۴
دو روش پیمایشی پانل و روش روند پژوهی.....	۱۳۵
کاربرد پانل.....	۱۳۵

۱۳۵..... مسائل و مشکلات پاتل

۱۳۸..... دسته‌بندی روش‌های تحقیق بر اساس هدف

۱۳۸..... الف) تحقیق بنیادی

۱۳۹..... ب) تحقیق کاربردی

۱۳۹..... ۱۳. جامعه آماری، حجم نمونه، ابزار گردآوری و سنجش

۱۳۹..... اهمیت و ضرورت نمونه‌گیری

۱۴۰..... نمونه‌گیری مناسب و مزایای آن

۱۴۲..... انواع بررسی‌های نمونه‌ای

۱۴۲..... تعیین حجم نمونه

۱۴۴..... ابزار گردآوری داده‌ها

۱۴۴..... مقیاس‌ها، اندازه‌گیری متغیرها

۱۴۶..... ابزار تحلیل داده‌ها

۱۴۶..... ۱۴. روش‌های تجزیه و تحلیل داده‌ها

۱۴۶..... ۱۵. زمان‌بندی اجرای تحقیق

۱۴۷..... برنامه‌ریزی اجزای تحقیق

۱۴۷..... بررسی جدول گانت

۱۴۸..... نمونه جدول گانت برای زمانبندی طرح تحقیق

۱۴۸..... ۱۶. سازماندهی و ساختار بندی پژوهش

۱۴۸..... الف) کلیات طرح تحقیق

۱۴۹..... ب) بدنه اصلی موضوع مورد بررسی

۱۴۹..... ج) نتیجه‌گیری

۱۵۰..... ۱۷. کاربرد نتایج تحقیق

۱۵۰..... ۱۸. بیان محدودیت‌های تحقیق

۱۵۳..... **فصل سوم: مروری بر شایع‌ترین آسیب‌های طرح‌نامه‌ها**

۱۵۳..... الف) لغزشگاه‌های طرح‌نامه‌ها

۱۵۴..... ب) راه‌های برون رفت از آسیب‌های طرح تحقیق

۱۵۷..... ج) توصیه‌های لازم برای تهیه طرح‌نامه مطلوب

۱۶۰..... جمع‌بندی و مروری گذرا بر پیش‌گفته‌ها

۱۶۳..... پایانه مجلد و گشایش پنجره‌ای نوین

۱۶۵..... **منابع و مأخذ**

سرانجام زما

پژوهشی از حضرت آیت الله العظمی خاتمی که به دعوت و اصرار یکی از دانشجویان مؤسسه علوم اجتماعی وابسته به دانشگاه تهران در سال‌های پیش از انقلاب، نوشته شده است و گاهی شباهت‌های زیادی به پژوهش جامعه‌شناختی از نوع کیفی پیدا می‌کند.

خود نویسنده، روایت ماجرا را در مقدمه کتاب چنین آغاز می‌کند: «اندیشه گردآوری یادداشت‌هایی که به نگارش این جزوه انجامید، در سال ۱۳۱۶ ه. ش. و با اصرار و پیگیری دوستی از دانشجویان مؤسسه علوم اجتماعی (وابسته به دانشگاه تهران) پدید آمد. بخش تحقیقات دینی در آن مؤسسه به جستجوی چنین گزارشی برخاسته و چشم یکی از اعضا و دانشجویانش مرا در حوزه مشهد جسته و نشان کرده بود ... و از طلب باز نمی‌نشست. سرانجام - هر چند

کاری ناکرده و نامأنوس بود - پذیرفتم و به مطالعه و کنجکاوی پرداختم و این جزوه فراهم آمد.^۱

اما این متن پرماجرا، ناتمام می‌ماند چرا که آیت‌الله العظمی خامنه‌ای مدظله می‌نویسند: «هنگامی که نوشته‌ها را - که فقط بخشی از کتاب و اندکی بیش از نانوشته‌ها بود - برای آن مؤسسه می‌فرستادم، مصمم بودم باقیمانده را هم که یادداشت‌هایی آماده بود، به زودی بنویسم. ولی در این بین، ناگهان مطلع شدم که رئیس و عنصر اصلی در آن بخش (تحقیقات دینی) یکی از ایادی دستگاه و متهم به وابستگی‌های سیاسی و اعتقادی پست و زشت و منحرف است. گذشته، گذشته بود لیکن تصمیم گرفتم دنباله کار را رها کنم، و دیگر به پیگیری و اصرارهای تمام‌بندم که تمام مدت‌ها پس از آن ادامه داشت، وقتی نهادم.»^۲

آیت‌الله العظمی خامنه‌ای مدظله برای نگارش این کتاب، به مانند یک محقق جامعه‌شناسی، به جستجو آمد و صاحب‌ها و مشاهدات میدانی انجام داده است و حتی مشکلات و دردسرها و دلهره‌های یک محقق اجتماعی را تجربه کرده است: «چه ساعت‌های کسل‌کننده‌ای که به سرکشیدن به این مدرسه و آن مدرسه، و شمردن حجره‌ها و خواندن کتیبه‌ها و پرسش و جواب از خادمان بی‌خیال و بی‌اعتنا گذشت و چه دردسرها و دلهره‌ها که از نگار بدین و تهدیدکننده مأمور اوقاف آن روز مشهود - که خویشاوندی نزدیکش را با ساواک می‌انیم - به طلبه زندان رفته و تحت تعقیبی چون من تحمیل شد.»^۳

این کتاب که در سال ۱۳۶۴ توسط مؤسسه چاپ و انتشارات آستان قدس چاپ شده، دارای چهار بخش مجزا و ۱۴۰ صفحه می‌باشد. نکته جالب کتاب،

۱. گزارشی از سابقه تاریخی و اوضاع کنونی حوزه علمیه مشهد، کنگره جهانی حضرت رضا (علیه السلام) سید علی خامنه‌ای، مشهد، انتشارات آستان قدس رضوی، ۱۳۶۴، ص ۱.

۲. همان.

۳. همان، ص ۳.

مبتنی بودن بر مشاهده و توصیف نسبتاً دقیق برآمده از این مشاهدات است. مقدمه کتاب هم نثری روان و قابل توجه دارد.^۱

به هر حال خواندن این کتاب متفاوت از آیت‌الله العظمی خامنه‌ای مدظله، شاید برایتان تجربه‌ای خاص باشد و در ضمن جنبه‌ای دیگر از شخصیت ایشان - در نقش یک پژوهشگر میدانی - را برای خواننده و به خصوص دانشجویان علوم اجتماعی و پژوهشگران حوزه جامعه‌شناسی دین آشکار کند.

به جرأتی حواشی، از نقاط قوت متن، نثر روان و بعضاً زیبای کتاب، توصیفات دقیق و روانایی نویسنده در خارج شدن نسبی از نقش اجتماعی «طلبه علوم دینی» و تلاش برای نگاه از بیرون به ویژگی‌های مدارس علوم دینی در مشهد است.

با مرور این سرآغاز زیبا، شایان ذکر است که این نوشتار در راستای آشنایی با چگونگی انجام پژوهش‌های میدانی نگاشته شده و در سه عرصه آماده‌سازی طرح تحقیق و سازه و هندسه پژوهش میدانی و آشنایی با کلیات و اصول و قواعد پیمایش - با رویکردی متفاوت از نگاشته‌های پیشین - در ره‌پویان پژوهش، مجلدات ۸ - ۹ - ۱۰ ساماندهی شده است و به عنوان یک مجموعه مرجع، فرادید همگان قرار داده شده است. در این مجلد، چستی و مراحل انجام تحقیق میدانی و چگونگی تهیه طرح نامه تحقیق میدانی مورد توجه قرار گرفته است.

شایسته است تا از پدیدآورندگان پژوهش‌های میدانی که حاصل زحمات علمی - پژوهشی آنان، زینت بخش این ره‌توشه گردیده، سپاسگزاری نموده و اجرشان را به خداوند منان حواله نماییم. همچنین بجاست تا از حروف‌چین و صفحه‌آرای گرامی، سرکار خانم «فرحناک» و از تمام دست‌اندرکاران نشر وزین

۱. گزارشی از سابقه تاریخی و اوضاع کنونی حوزه علمیه مشهد، کنگره جهانی حضرت رضای (ع)، سید علی خامنه‌ای، مشهد، انتشارات آستان قدس رضوی، ۱۳۶۴.

هاجر، بویژه مدیر راهبردی آن جناب آقای شایان فر قدردانی نموده و برای همه آنان و تمام مخاطبان ارجمند ثوب ثواب، خلعت صحت، حسن عاقبت و مزید موفقیت مسئلت نماییم و این ره آورد علمی - کاربردی را توشه روزی می سازیم که: ﴿يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ * إِلَّا مَنْ أَتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ﴾^۱

www.ketab.ir